

R. M. DE AZKUE

EUSKALTZAINBURUA'K SEBERO ALTUBE'RI EUSKALTZAIN

ARTU-ORDUAN EMANDAKO ONGI-ETORIA

Ondo eto'ria izan zakiguz, aspaldion adiskide ta lankide zaudazan ori, gure arazo onek e'raztu ta jasotera.

Ezautailutzat artu dogun pitxi au papa'rean b'era ezafi-aufetik zerbait esango dautsut, o'regaiti'ño, *nora ta zetara zatozan* yakin daizun.

Norbaiti, bear ba'da, otu izan aldakio geuk geutara egifen doguzan batza'fetan ilun-milunkako zerbait erabilten edodogula; besteren bati, gure baltzu au marketsa ezetedan¹. Onetariko izate markets geyenak, Grezia'ren buru asmotsuetan erneta, gure asaba za'ren egunetan bizi zirean. *Kyklops* edo begi-biribil-baka'rak (erderazko « ciclopes »), gu batean emen bestean Donostian legez, Siciliako Etna garmendi ba'ruan batuta sugintzan inarduten eieben. Eun begidun gizona bere ba'eizan : Argos, be'fogeta amar beti zabalik ta beste be'fogeta ama'rak ertsita (itxita) eukazan gizon zur-zur bat. Eztakit zegaitik, bekaizkeriz edo, galdu gura eben beintzat eta ezin jadetsi eben euren guraria. Gizon zu'fak zurt daki egoten ta ¿nok a albora begira ikusi? Bein, o'regaiti'ño, Merkurio za'fak txirula (flauta) -otsez lo eraginaz, il eben. Junok eun begiak erauzi (susta'fetik atara) ta bere e'rege-oiloaren buztan-lumetan banan-banan ezafi ebazan.

¿Euskaltzaindi au Begi-bakar ta Eunbegiren antzeko marketsa oteda? Gu baka'rean, batzartu-orduko, edertasu-

1. *Baltzu* erderazko « sociedad » adierazoteko, Mundakan esan -oi da edo zan. Beste itz, gure artean entzuten eztan *markets* erderazko « deforme » -ren ordez erabilten dabe euskaldun batzuk.

nean ezlinot Apolo langoak gareala; baiña azbegiak zuzenak daukaguz ta gorputzez orniduak dirudigu guztiok. Batzaferaezkero marketsa du gure izatea. Araorduko, bakoitzak burua ta biotza bereak itu; araezkero amabi buru gara ta biotz bakar bat. *Dauz* ala *ditu* esan bear etedan; *illen* ala *illzen* ala *illen*; *ezkagoz* ala *ezgagoz*... onelango erizkizunetan (kuestiñoietan) bakoitza bere ustên yaube da. Gurarietan osteraz ezkara ez amabi ez amar ez lau izaten, bakar bat baiño, ta geure gutara ta usia bere bakaña da; euskera zaña zañago ta zalago egitea.

Afantzale asko, neguan itsas-zabalera doazanetan, *gora Jaungoikoaren izenean* yagi oi direnez, gu bere *Jainkoaren izenean*, bere *Ama Andra Mariaren magalpean* ta *Euskaleñiaren onerako* asten gara beti lanean. Esakune zañen artean badira batzuk labur-laburak, itz bi soil-soilik daukezanak. Ona bat : *eñana*, *añana*. Gure izate oni izengoitiren bat ezafi bear balitzakio, itz biko esamaiña auxe aintzat artu bear izango litzateke : *euskaltzaindi*, *anaidi*.

Nora zatozan badakizu orain. Zetara zakaguzan yakitea ezta neketsua : anaidi batera anai izatera sartzen da bat. Gure anaidi au ezta, ofegaitiño, gaur egunean elizetan dakuzkuzanak langoa. Anai ofen batzañetan lanari lotuak arotzak izan oi dira agitz; arotza irakasguan (pulpituan) agertzen dan ezpan-biguna; arotzak goyetan soñuka inardu daroen gizonak; arotzak diru-batzaile, argi-egile, irakurle ta pelizdun naiz pelizbako elizgizonak eurak bere arotzak izan doaz geyenak (arotzak ez odolez, anaitasunean baino). Eta bitartean anayak, asko besoak auma dabezala, bat edo bestetxo lo, guztiak gozaro, alperusaina darioela ezeren ardura barik geldi egon dagoz. Gure anaidi au ezta ofelakoa. Ezaugañitatz artu doguzan itzak eurak lanari lotuak gaukez. Beste izkeltzaindiak, gure au baino apainagoak bere badira-ta, ezaugañitatz

batak *Rerum gestarum fides*¹ artu dau; besteak *Apollo palatinus*², besteren batek (Madrilko izkeltzaindiak) *limpia, fija y da esplendor*; guk argin zar batek bere mutilai zuzendu lekioezan itz auetxek daukaguz agiri agirian ezafita : *ekin eta ya'ai*; eta lanari gogoz gakioz eta zintzo gafaioz.

¡Lana, lanari *ekin eta ya'ai*! ¡Euskaltzaindiaren ateko izena ori dala! ¡Ba'uko izana ori eteda? Izenetik izanera safitan alde andia nabaritu ta oartu oidogu, sinis gogofen batek esan deike. Egi uts-utsa da. Gogamen au buruan nerabilela, asi nintzan bein neure yaiote'rian ezaguturiko Leon ta Leonak gomutarazoten eta (gizonak ezta guzura) guztiak zirudien eper-txakur lodi-lodi, eizalgoa (*cazan* ibiltea) aztuta, kriskitin bat edo txitxi entzunezkero edozeinegana yoaten dakien abere otzan-otzan batzuk. Ezkaizan, baina, onetarako ufun ez aintzina yoan. Ona emen berton bela'riak gozatu dauskuzan euskaltzain ba'ri au. *Severo* dau izena *latza*. Gizon legunagorik lau ezaldira Gernikako Elizan urtearen goyenerik ba'fenera sartzen. ¡Lana! Gure aleginok gora-bera eztogu gura aiña atara. Euskaltzain guztiok gara'koak eta urtetsuak izanfen, Euskaltzaindia seina dogu, urte beteko umetxoa, ta beroni taiua emoten zuzendu bear izan dogu gure lanaldirik onena. Eragozpen andi bat geukan, ganera, joan garean baiño auferago ez joan al izateko. Euskaltzaindiak euskalki bat bear eban, orixe oin dala arazoak mamindu ta ganoraz jarteko. Ikusiko dogu erenegungo batzar ofetatik e'riak bear gebana emoten ete-dauskun. Lana atzak betean dagoan anaidietan, anai guztiak, alka'ren leian, lankide izan bear dabe. Zuk gure artean egingo dozun lanaren erakutsi argi bat len irakufi dauskuzun

1. Médaille de l'Académie des inscriptions et belles-lettres.

2. Médaille de l'Académie française.

gai ofetan ikusi dogu. Orain aste ta erdi inguru zure ikaspen ofen idazkin bat(kopia bat)bidali zeustanean ainbeste bidar bateko Dauzat ta Gregoire, besteko Vendries ta Meillet ta Hovelacque irakuferan ain, bide zuzenean zu ikustea ; nire poza! Oraintxe amar bat urte Gipuzkoako Aldundiari bere eskabidez emon neutsan eritzi bat gomutaratu ekidan(datan). Liburutxo bat eskuratatu eusten, zer neritxon esateko aginduaz eta nik auxe, beste zerbait ganeraturata, esan neban : Euskalefitik ate bizi direan euskalariak, geyentsuak, euren idaztietan euskeraz uñi dagoz ; erbañukoak bañiz, geyen geyenak izkuntzalarigoan (Linguistican) motz.

Erbesteko euskalari andien artean iru dazaudaz gure mintzo au geuganatur ikikasi dabenak : Humboldt, Bonaparte ta Schuchardt. Lenengoa orain eun ta ogei bat urte Markinan egon zan Mogel zañaren ondoan ta, Astarloa maisu ebala Durangon. Bigañena geure gurasoen egunetan Euskalefiko uri ta basauri geyen-geyenetan ibili zan, bere *carte linguistique* ta *Le Verbe basque*-ren gayen bila. Schuchardt askozaz oraintsuago Sara-n uda osoan bizi izan zan.

Guk, geure artean noizbait Linguistica ori zabaldu al izateko, euskalari gazte, burutsu ta lanzale bat, lengo baten, Paris-a bidali dogu. Katalanak, lanbide onetan gu baino lentxoago asita dagoz-ta, oraintxe amabi urte iru gazteri emon eutsen ardura au ta gaur Bartzelonan argiurtika dinardue.

Euretariko bati egun batzuk bañu entzun al izango dautsazue, Alemanian, Frantzian, ta Suizan irakasle izendunen zuzenbidez ikasi aban zerbait.

Zuk, Frantzes izkuntzalari ofek lagun dozuzala, egin dako lan ofetan yakingai asko darañuskuzuz. Lautatik bati ezin ikutu izango dautset nik, nire lantxo au luzegi izan eztaitean. Izkera bat zeinbat eta zelan bñaldatzen dan ikus-

teko « idazti-atal bat gizaldi askotako eraz begi-auñean imintea dala onena » dirauskuzu. Gure idaztiak, zâñenak bere gazte dira ofelango lanik egiteko. Zortzigañen gizaldikotzat Iturrizak bere *Historia de Vizcaya*-an irakurkizun bi darakuskuz. « Andramendiko Jaureguian » asten da lenengoa; bigañena « Andramendiko Jauregui aurreco arestian Eleizaren aurrean » C-ren ordez K ezañita, Jauregui-ri *u* kenduezkero, gaur eginak dirudie irakurkizun onek. Orain 24 bat urte Lumo edo Luno-ko pañoku zanari entzun neutsan bere elizako artxibuan egozala Ituñizak Iburguengandik eta Iburguenek Laredoko seme Cacho-pingandik arturiko idaztiok. Onelango gauzetarako zale-tasunik ez tot inoiz izan ta enintzan joan Lunoko liburu zañok irakurtera. Idazki ofek eta Leloren eresia Cachopinek, Iburguenek edo euren egunetako beste buruberoren batek sortuak dirudie.

Etxe onetakoxe Artailutegian (Museo de pinturas-en) Eloñioko seme Mendiak 1609-gañen urtean egindako laurka (kuadru) eder bat dakusku, Bizkaiko jaun batek Gernikan egindako zina. Euskerazko itz onetxek daukaz argiro ezañita :

Au da nola milla ta laureun ta
irurogueta amargarren egunean erregue
jaun Fernando bostgañena
Guernicaco arbolen bean
bizcaitarrai confirmadu
eguin ezan euren foruac ta
eurac bera yauntzat ecutea.

Irureun urte ganean daukazan irakurkizun onetan gaur esaten ezlogun itz ta esakerarik banakaren bat baino ezta ageri. *Confirmadu*-ren ordez *konfirmadu* ta *confirma* entzun oi doguz. *Eginezan*-en antzeko adizkinak (berbozalitxoak) Plentzia-inguruan aotan artu daroetz. *Ecutea* da belañietan

ots egiten eztauskun itz bakafá. *Eukilea*-ren uts bat eteda? Ala Efonkarin erabilten dabén *ekun* « haber » orduan Bizkayan esaten etezan? Gure egunetan bai Bizkayan ta bai Gipuzkoan *elori izan zan, ekañi izan dabe edo due* entzuten doguz. Beste euskalkietan aditz batzuk *izan* artzen dabe laguntzat, beste batzuk *ukan* : *elori izan zan, ekañi ukan dute*. *Ukan*-en ordez *uken*; *ukhan*, *ukhen*, *uketu ta ekun* (Efonkariko *uken*) erabilten dabez or-emenka. Guk bere, bear bada, orduan *ekañi ekun dabe* esan izango dogu. Len aitaturiko itz *eurak bera yauntzat ecutea ta eurak bera yauntzat izalea* bardinak dira.

Gure izkera onek laureun-bosteun bat urletan egindako aldakuntzak *Refranes y sentencias* deritxon gutun edefean ondoen ikasi daikez.

Izkera baten aldakuntzak bitarikoak dira : batzuk, berezkoak; besteak ezañiak, eraginak, cratsiak, ganeratuak. Orain mila, bi mila urteko aldakuntzak eunetatik larogeta amabost, berezkoak ebazan gure izkera zar onek. Gure egunetan oartu al daikeguzanak geyen-geyenak gure artean dagozan erdaldunak eta gure buruetan irakurtez sartzen doguzan erdalkeriak eragindakoak dirá. Mutil kozkortxoá nintzala, Gernikan *ikusi dozu gure alkatea*-ren ordez, *ikusi dotsazu gure alkateari* itandu eroela zabal zan gure artean. Aldakuntza au euskereak eztau berezkoá; erderazko *ha visto usted a nuestro alcalde*-k eraginikoa dau.

Aldakuntza ofetan *gramalikea* bera uritzen dala adierazoteko, egoki agertu dausku gure lagun bafi duin onek aintzinako bizkaitařen atzizki *-ean* edo *-rean* « esakun bakanen baten izan ezik, zeatz galduta daukagula ». Berak erakutsi dabén *aizea poparean*, *aizea popatik*-en ordezko esakera txanbelin ori, Lekeition auzéz erabilia da. Mundakako zařen artean, erdaldunen *de tal palo tal astilla* adierazoteko, *norean arean*, *aritza zozpalerean* esan

oi dabe edo beintzat eben. Urdulizko atsotxo bati gabonkanta zar auxe entzun neutsan bein : *¿Maria ¿norean zatoz?* — *Josepe, eʔolarean*. Eta Bizkaiko unada askotan entzun daroaguz *burureango* (jaqueca) *sabelereango* (dysenteria) *estereango* (catarro intestinal) *alboreango* (pulmonia) *ondoreango* (descendiente); geyenetan *-reango*-ren ordez *rengo*, *riengo*, *ringo* aldatuta.

Beronen lan onetan agertu ezaŕen, noiz edo bein gogoratu izan aldakio gure lagun oni *gramatika*-gai artean zeintzuk eʔazen galtzen direan : zentzukideak (sinónimos), euren ordezko gairen bat daukenak. Len aitatu dodan *Maria ¿norean zatoz?* — *Josepe, eʔolarean* eta *Maria ¿nondik zatoz?* — *Josepe, eʔolatik* bardin dira zentzunez eta onegatik, *lik* atzizkiak itota il zan Bizkaierazko beste atzizki lagun ori. Orain ile biko batzar baten neure lagunai izkuntzalarien *Repartición semántica* (Zentzun-banalsuna) adierazoteko, eʔiak aotan arturiko gertari polit asko aitatu neutsezan. Beste auxe bere erabilten dabe nik ondoen dakidan euskeraz : *alboreango* (pulmonia) *albotiko* (padrino de boda), *alborean* ta *albotik* zentzukideak irudi izanaŕen.

Erderazko *por* adierazoteko atzizki bi daukaguzala dinozu : *-gaitik* eta *-aŕen* : *neugaitik*, *Jaungoikoaraŕen* (eʔi batzuetan, ez ain egoki, *Jaungoikoaren amorearaŕen* esan oi da). Beste zazpi edo zortzi bere badaukaz gure izkera ugari onek : 1^a Es hecho por mi, *neuk egina da*; 2^a Me tienen por debil, *makaltzat nauke*; 3ª Unos por mar, otros por tierra, *batzuk itxasoz, beste batzuk legoŕez*. Por Navidad, *gabonetan, egubeŕiz*; 4ª Seis reales por vara, *sei eʔreal kanako*. Por cada hombre, *gizon bakoitzeko*; 5ª Por semanas, *asteka*. Euskalki batzuetan *-kal* da atzizki au. *Gure ardiak aldikal artzainkatán tugu* esaten dabe Eronkarin : « pastoreamos nuestras ovejas por turnos »; 6^a Se han ido por aqui, *emen zear yoan dira*. Euskalki batzuetan *hemen gaindi*,

heben gaintih; 7ª Por unos lugares esteñiles, *toki ayor batzu barna*. Por los huesos, *hezuñetan bañena*. Bizkayan onen ordezeko *bañuna* ta beste euskalki batzuetan *bañena* erderazko « hacia » bailitzan erabilten doguz; 8ª Por hacerlo mejor, *obeto egiteañen* (gertaldi au lengo baten antzekoa da); 9ª Voy por leña, por vino, *egurzun, arnozun noa* (au ezla Bizkaikoa). Beste batzuk *egurketa, arnoketa* esan oi dabe; *guk eguñetan, ardaotan*; eta obeto *eguñetara, ardaotara*.

Onenbeste *por* daukaguzala ¿zegaitik eteda battxo bere ez galdu izatea? Nire ustez zentzukide eztirealako. Eñiak aintzat artu dabezan bitatik bat galdu da. ¿Por qué? erderaz itandueran eñiak « causa final » ta « causa impulsiva » eztauz gomuta izaten, zer direan bere eztaki. Lenago gure asabak batzuetan *zegaitik* itandu eroen, beste batzuetan *zerañen* edo *zeren*. Gure egunetan azken au il-andi bizi da. Izpazterko seme Bañenetxea elizgizonak bere anai A. Kardaberaz-en *Pasio-kanta* Bizkayeraz idazkeran *zeren oilaña* ãpaldi baten auñean ezañi eban, ez itantzeko « ¿Por qué el gallo? » « porque el gallo » adierazoteko baino. Ta zentzun onetantxe artu eben Megel biak eta beste askok. Gaur, zorionean, ezlantzugu.

Euskerearen ugaritasun batzuk kaltegañitzat daukazuz; eta au adierazoteko, erderazko « ha venido » lau eratara erakutsi daikegula dinozu : *etori da, etori dok, etori don, etori dozu*. *Da* ori, laguntzaile-bezelan bagarik, izakitatzat darabilgunean (*etori da*-ren ordezeko *nor da* dinogunean) beste zortzi eratara eñiak erabili oi dau. Gizon batek, bakaña dala, alde asko daukaz ta alderik adaña izakera. Onegaitik noiznai, ¿*gizon ori nor da?*-ri erantzun onek emon daroatsaguz : *nik gizon ori adiskidea* **DOT**; *ik gizon ori aita* **DOK**; *ik, emakume, ezaguna* **DON** *gizon ori*; *Lopek gizon ori yoko-lagun* **DAU**; *guk gizon ori auzoko* **DOGU**; *zuk areriorik andiena* **DOZU** *gizon ori, zuek etzeko* **DOZUE**; *orék*

ori aide DABE. Eta *da*-ren ordez *dot, dok, don, dau, dogu, dozu, dozue, dabe* erabili daroaguzanez, *dira* esan-beaŕean *dodaz, dozak, donaz, dauz, doguz, dozuz, dozuez, dabez* aotan artzen *doguz* ¿ « Nortzuk *dira gizon oŕek?* » itandu daigunari erantzun onek emon daikioguz : *Nik gizon oŕek adiskide dodaz* (ditut); *ik, Paula, gizon oŕek ezagunak donaz...* eta oŕelantxe beste hosi eratarra.

Aberastasun au kaltegaritzaŕt artuta, galdu daitean nairik bizi bear etedogu? Nire ustez ez. Bizkai ta Gipuzkoako uri batzuetan zerbait alazokoa edo bikaina dala uleterazoteko, *munduan batekoa* dala esaten dabe. Onetarikoxea, munduan batekoa, da gauza batzuetan gure izkera zar au. Beste edozeinetan esakizunak (las proposiciones) irukoitzak direala esaten dabe : *sujeto, verbo ta predicado* daukez. Euskeraz esakizun asko laukoitzak *dira : sujeto, objeto, verbo ta predicado*-dunak. Len aitaturiko *nik gizon ori aita dot* esakizunean *nik* « *sujeto* » da; *gizon ori* « *objeto* », *aita* « *predicado* », *dot* « *verbo* ».

¿ Ugaritasun bakar onek aŕotuta bizi bear etedogu? Canada-ganeko eŕialde otz edurtsu Alaska-n luŕak uŕezkoak eidauz bere eŕaiak; azala, elkoŕa; ez labore, ez barazki, ez arnaririk inoiz eztakaŕena. Euskereak beronen eliztia (gramatika) uŕezkoa dau, aberatsa; iztegia, Altube yaunak egoki esan dauskunez, beste izkera batzun ondoan ikusiezkeru, gauza askotan uŕia. ¿ Aŕotu? Ez. Oŕetan alpeŕik emongo geukean astia, eŕaietako ugaritasuna uŕitu bagarik, azaleko uŕitasuna ugaltzen emon daigun. ¿ Zelan? Bide egoki batzuk darakuskuzuz onetarako : egokienak, sei ta zazpi ~~garrena~~. Aleman ta Ingelesen antzera itz bikoitzak egitea ta gaur egunean edozein izkeratan egiten dabena, itz aŕotz asko geure iztegian sartzea.

Aberats dakuskuzan izkera oŕen iztegia, geyenona beintzat, amaboskaŕen gizaldian, alde andi bagarik, gaur gurea langoxetxoa zan. Yakituriazko zerbait adierazo

gura ebenean, euren iztegia zokondoan itzita, latinera yoten eben. Izkera ořek ařezkero egin dabena guk bere egin daikegu. Ořegaitino gure aldean eřaztazun andiak daukez izkera ořek, gaur beintzat, itz bařiak sortu ta zabaltzeko. Ona emen Aleman-izkereak daukazan eřaztazun guk eztaukaguzanak :

Lenengoa. Euren izkerea izkelki (dialecto) askotan banatua egoala, gaur bakar bat dauke eskoletan, egunero-koetan, gutunetan. Guk bařiz yasoala baiřo euskalki geyago daroaguz bizkařean.

Bigařena. Alemanian itz bařigileak euren izkerea eřoz ta eřuz dakie, sustařez ta adařez. Gure artean arazo ori leporatu daben askok eztazaue bear danez euren izkerea. Ezta eřaz yakitea, egia esan; oraindino *Fonetica* erdia gitxienez batu bagarik daukagu-ta. Iru itz baři aiatu dozuz zeure irakurtaldian : *erpedar*, tabaco; *eriotzgin*, asesino; *benetolari*, formal. Lenengoa ezta bidezkoa, bigařena bere ez, ezta irugařena bere. *Eře* « quemar » aditz ořek eztau *e* galtzen, *consonante* bat yoeran : *eřebedar*, *eřebero*, *eředura*, *eřegaldara*, *eřegari*, *eřegisel...* ta beste batzuk eřiarenak dira : guztiak *e*-dunak. Orain bigařena : *Eriotzgin* : Erderazko « muerte » ezta *eriotz*, *eriotza* baiřo. *Eriotzagin* izango litzake asesino, eraile bizi ezpalitz. « Muerte » *eriotz* izanezkero; *eriozkin* izango litzake « asesino ». Aztertu daigun orain irugařentxoia : *Benetolari*. *Aitzurlari* eřiak esaten dauku, *aitzuřetolari* ez; *autulari* bai, *autuelolari* ta *auzilari* ta *garezlari* ta *gudulari...* ta *txistulari* bai; ez otera, *auřeskuetolari*, *auzietolari*, *garatzetolari...* ta abařok.

Irugařen eřaztařuna. Alemanian euren itz bařiak, bi-koitzak direanean, oso-osorik daukez beti euren gayak. Gure artean bařiz saři bata edo bestea, noizbait biak, aldatuak agertzen dira. *Brot* esan daroe arek, guk *ogi* legez. *Brotbäcker* arek, guk *okin* « panadero » *ogigin*-en

ordez; *Brotkruste* arek, guk *olazal* « *currusco* », *ogi-azal* esan-beaŕean; *Brotrest* arek, guk *otondo* « *zoquete* » *Brot-sack* an, emen *otzara* « *cesto para pan* ».

Ezta beraz aŕitzekoa, aŕigaŕia irudiaŕen, niri an gizon eldu batek bein esan eustan au : eurak, itz baŕiak ulertzeko, eztabela iztegia zabaldu bear izaten.

Laugaŕen eŕaztasuna. Arek, euren izkera eder, zal ta gaitza aberasketako, guk eztaukagun beste eŕaztasun andi bat dauke : auxe, nire ustez, andiena : lurhira osoko eŕirik irakurlêna eurena izatea. Inor ezta Alemanian, zoro ta goyarin ta ilbiziko batzuk izan ezik, inortxo ezta eŕi atan zortzi bat urte eskolan irauin eztabezanik; eta bertan ganoraz ta eŕime lan eragiten dautse. Gure artean, baŕiz, batetik ezetariko ikaste bagakoak asko dira, keko-meko ta nâs-mâs burua argitu dabenak, geyenak; eta euskerazko ikasbide bagakoak Euskalcŕiko ume ta ume-rezi guzti-guztiak doguz zorigaiztoan.

¿ Gaitz izango eztoĝu onelara geure izkera ugaltzea? Itzak, zeinbatgura, zelan edo alan eratu leikez; Webster ingelesaren nai Littré frantsesaren iztegi astun itzalak lango lodi ta bete-beteak eratu here bai; baiŕia gizonen buruan bizi eztan iztegia ezta bizi. Gure arloa bikoitza da : itzak batuaz ta bear dŕaneanak sortuaz iztegia aberastu ta gaŕnera itz ofei baseŕi ta uri' uetan bizi-tokitxo bat atondu.

Euskaldun guztiak euskerazko koak di-reala esan dautsuet len. Biar edo e. anean, ezlot beste onenbeste esan al izango. Eskeŕak Bizkaiko Aldundi (Diputazinoe) gogo andiko ta esku-zabalarari euskerazko ikasĝutxo ofek oraintxe dakuskuz erneten. Biotz-biotzetiko neure atsegina erakutsi gura dautset asmo au Bizkaiko Yauregian sartu dabenari ta lan neketsu au eskuarteant darabilen gizonai. Urte gitxitik onanzkoan geure Agintariak izatea emon dautsen ikasĝu ta Yausoro (granja)

ta eria argitzeko beste izaki asko ikusita, eritafak, neure urte ugariotan eztautsat inori txalorik eskatu; baiña egun ospetsu onetan jañen! Bizkaiko Aldundi gogo-aundi ta argizalea guztiok txalokatu eizue.

Zuk, euskaltzain bañi gartsu ofek, gure izkera zâr au ugaltzeko beste bide egoki bat erakutsi dauskuzu : bes-teak egin dabenez, itz arotzak euskerazkotzat artzea. Bide au, batez bere, geuk ordezeko itzik lendik eztaukagunean, artu bear dogu. Dausat-en irakaspen bat onetsita, itz batzuk diru asko erabilia bezelan laban-laban gelditzen direala ta izkerea, berak eztakiala, itz zâr makaldu ofen ordezeko bila ibili dabilela dirauskuzu. Izkerak hebilz, baina geu ezkaizan arlo ofetan sartu. Itz bañi inoiz bizi eztireanak argitaratu-orduan elitzake egoki izango itz zâr oboen-oboan biziari dautsenak eta ilak eurak ilunpean lurpean sartzea. Ganera guk iltzat ela ez-il bai-il bizi direantzat daukaguzan asko izan leiteke nunbait bizi izatea. Zuk ilanditzat aitatu dauskuzun *ala* Lafaungo ibañean Napafoan geure *min* baizen bizkor bizi da. Aurten, antxe nintzala, ikusi ta ikasi neban au. Zuk iltzat emon dauskuzuzan *eraile* ta *bezuz* bizi dira : *eraile* liburu askotan, *bezuz* Markina-ondoko Zeafoztan gitxienez. Iztegia argitaratuta gero, zeafoztar bati auxe entzun neutsan : *sagafoetan aurtengo bezuzia baukagu*. *Iñudea laztan dauenak seiari bezuz* « Refranes y sentencias » gutun edefa idatzi ebanak onelantxe biurtu euskun; « quien ama a la nodriza regala al niño ». Zeafoztañen ustez biurpen ori onelantxe izango litzake zeatzago; « quien ama a la nodriza (da) provisiones al niño ».

Ume-umetatik eun bidar entzunda neukan *atablea*, « banquete » adierazoteko. Erderazkoa neritxolako, eneban iztegian sartu. Urteak yoan ta urteak etoñi, bere moduko itz ofen yatoñia zein dan otu yatala uste dot. Nire amaren amamak frantzestean Erigoitin ostatua eukan.

Napoleonon soldau zafen ezpanetatik ikasita, bere buruan bizirik erabilen iztegitxoan itz afortz batzuk sartu ebazan : *oera* esateko *a la kuxé*; txapela alborantza erabiltea, *a la kakarda*, yan-edan andi bat, *atablea*. Aldi atan gudariak euren burukoan *cocarde* eritxan ezaugarí bat erabilten eben dingilizka : andik sortu zan *a la kakarda*. Saíi enñzun izango eban Eñigoitiko ostatariak *allez coucher* « zoaze lotara »; ta ogearen itz bafía *a la kuxé* alan sartu yakan buruan. Afortzen bazkari ta apariak etxekoenak baino ugariago izan doaz ta Napoleonon mutil arek *messieurs à table* esanda, mayan yarten ikusita, yan-edan andi erde-razko « banquet » -entzat, ostatari ak bere iztegian itz afortz auxe etxekotu eban : *atablea*.

Euskaltzaindia, geure izkera zar au gizendu ta sendatu dain, izan beite zelanbait neure bíamamaren eñxe Eñigoitikoaren antzera, afoztegia, erbesteko izentzat ostatua. Baina itzok etxekotu-orduko adi ta zur egon bear izango dogu.

Erdu, Altube, aspaldiko adiskide ta lankide gogotsu ori, erdu gure Agife biotz-bigun, ortzargi ta idazle txukunak ondo herotu baino lenago utsik itxi euskun aulki au betetera. Erdu ta aguratxo azur ta azal-uts izan arte ezeiozu inori yezargu au utsik itxi; eta or zaukaguzan edo zaukezanartean, orainarte bezelan, lanzale izan zaitez. Zure lanak, Bibliako Aitalen ospetsu aren semên antzera, zuk or Euskaltzainez sortu daizuzan buruzko umeak, gutun ta gutun, laugarfen ta boskarfen gizaldirarte bizi beitez; geu ta geure ondorengoen bidez gure euskera maitegarí zafez makurtu ta gosez auldu au bafiro lerdendu, birbiztu ta betikotu daikegun.
